

necessario, ergo ille fuit primus actus, quem in illo instanti secundo Angelus sanctus habuit, etiam secundum ordinem naturæ; ergo non potuit beatitudo supponere meritum, quod natura prius fuerit. Secundum etiam membrum repugnantiam involvit, quia si Angeli in illo secundo instanti potuerunt peccare, non potuerunt in eodem instanti fieri impeccabiles; ergo nec potuerunt in eodem instanti Deum videre, eumve amore simpliciter necessario diligere, quia per huiusmodi visionem et amorem fit beatus impeccabilis, duo enim private opposita non potuerunt inesse Angelo in eodem durationis instanti. Loquimur enim (ut monui) de instanti omnino indivisibili secundum coexistentiam ad nostrum tempus, seu de merito et præmio simul existentibus in eadem duratione secundum idem, seu secundum se totam.

10. *Occurrit primo Cajetanus.* — *Impugnatur.* — Respondet Cajetanus supra, habuisse Angelum sanctum in eodem instanti potestatem cadendi, et standi, et merendi, et demerendi, et nihilominus in eodem recepisse beatitudinem, quia illud instans non erat pura via, sed terminus viæ. *Quoniam actus ille (inquit) ut inchoatur ex libero arbitrio et gratia, meritorius est, in quantum vero completur per gloriam, beatitudo est.* Per quæ verba indicat Cajetanus eundem actum in eodem instanti reali esse prius natura meritum, et posteriori natura esse præmium. Quod facile potest impugnari, quia nec in intellectu potest idem actus, qui prius natura est fundamentum meriti, fieri præmium in posteriori natura, quia nec actus fidei potest in eodem instanti fieri visio ob aliquam naturæ posterioritatem, nec eadem visio potest esse fundamentum meriti secundum aliquam naturæ prioritatem, cum absolute meritum supponere dicatur. Et similiter ex parte voluntatis non potest idem actus amoris in eodem instanti esse prius natura liber, et posteriori natura necessarius simpliciter quoad exercitium; ergo non potest in eodem instanti esse meritorius et beatificus secundum diversa signa naturæ. Verumtamen Cajetanus paulo post indicat, illos actus, meritorium et beatificum esse distinctos, exponendo enim quod D. Thomas ait, Angelum pervenire ad beatitudinem per unum actum, addit, *unum scilicet, ut viam, cum quo stat, quod exigatur alter, ut terminus, via enim pura in uno consistit, sed aggregatum ex via et termino ex duobus actibus meritoriis et instantibus constat.*

11. *Occurrit secundo Cajetanus.* — *Rejicitur*

primo. — Per hoc autem Cajetanus non recedit a priori dicendi modo. Nam ponit quidem duos actus meritorios in duobus instantibus, primo et secundo: tamen primum vult esse pure meritorium, secundum vero meritorium et beatificum. *Quoniam actus ille (ait paulo superius), ut inchoat ex libero arbitrio et gratia, meritorius est, in quantum vero completur per gloriam, beatitudo est.* Contra quam distinctionem procedit utraque ratio facta. Tum, quia si ille actus inchoat per liberum arbitrium et gratiam, etiam per fidem inchoat, quomodo ergo in eodem instanti completur per gloriam visionis beatæ? Tum etiam, quia si ille actus est prius liber, et postea completus per gloriam, id est, visionem, est beatitudo, simul erit liber et necessarius, quod repugnat. Unde etiam repugnat, quod ait in eodem instanti potuisse Angelum sanctum prius natura ponere obicem gratiæ, et in posteriori naturæ beatificari, quia beatitudo dat necessitatem non peccandi, et potentia peccandi, ac necessitas non peccandi absoluta et præveniens, repugnant esse simul in eadem voluntate, in eodem instanti reali, et secundum diversa signa naturæ, quæ tantum ratione distinguuntur, sicut repugnant esse in eodem instanti durationis peccatum et gratia, et in universum forma, et privatio secundum diversa signa naturæ.

12. *Rejicitur secundo.* — Nec juvat Cajetani distinctio illa de merito in via, et de merito in termino viæ. Oportet enim hic uti distinctione philosophica de termino intrinseco, vel extrinseco: nam quoad desitionem intrinsecus dicitur, id quo res ultimo est, et post quem non erit, extrinsecus vero, in quo res primo non est, et immediate antea fuit. Eademque distinctio datur de initio viæ, seu existentia rei. Prima ergo distinctio applicari potest termino viæ, seu statui merendi. Nam, quia ista angelica instantia, de quibus loquimur, sunt immediata, ideo secundum instans angelicum potest dici terminus viæ, utique intrinsecus, quia in eo via est, seu durat, et nihilominus tertium etiam instans dici potest terminus extrinsecus viæ, quia in eo primo non est. Et cum eadem proportionem distinguere potest initium præmii, habet enim initium intrinsecum, in quo primo est, et antea non fuit, et extrinsecum in quo nondum est, et immediate post illud erit. Meritum ergo, quod est in termino intrinseco viæ, non potest simul esse cum initio intrinseco præmii, et ultimum esse unius non potest esse primum esse alterius, quia repugnant esse simul, ut ostensum

est, sed tantum potest cum ultimo esse meriti, esse simul ultimum non esse præmii. Et in hoc solum distingui potest in præsentem meritum in termino viæ, a merito in principio viæ, seu in primo instanti apto ad meritum, quod hoc nec est initium intrinsecum præmii, nec extrinsecum, illud vero est extrinsecum initium præmii, intrinsecum vero non potest esse. Nam in hoc tantam repugnantiam habet præmium ultimum cum merito in termino intrinseco viæ, sicut cum primo merito, ut ostensum est. Et e contrario initium intrinsecum præmii non potest esse in ipso termino intrinseco viæ, sed tantum immediate post illud.

13. *Probatur tertio nostra sententia.* — Tertiam rationem addere possumus ex D. Thoma illa vero ad præcedentes revocanda est, ut sic efficax, easque in virtute continet: ipse ergo dicta q. 62, art. 4, in corpore, et art. 5, ad 2, probat non posse esse simul in Angelo actum meritorium beatitudinis, et ipsam beatitudinem, quia actus meritorius informatur gratia imperfecta, beatitudo autem est actus gratiæ consummata. Ubi per gratiam imperfectam non est intelligenda gratia remissa, aut minus intensa, quam alia, quia interdum potest gratia viatoris, quæ est principium meriti, esse intensior, quam sit gratia comprehensoris, ut alibi ostensum est: sed gratiam imperfectam vocat, quoad statum, quia est gratia viæ, quæ fidei conjuncta est, et est mutabilis, et quasi corruptibilis, et amissibilis ex vi status. Et sic verum est, non posse actum, vel actus simul informari gratia imperfecta, et consummata. Et sic dixit idem D. Thomas, 2, 2, quæst. 24, art. 7, ad 3, et art. 8, charitatem viæ non posse pervenire ad perfectionem charitatis patriæ, quia quantitas charitatis patriæ sequitur visionem apertam, quod non de quantitate intensionis, sed de perfectionibus aliis ad modum operandi pertinentibus intelligitur. Sic ergo in præsentem de gratia perfecta, et imperfecta loquitur, et sic illa ratio cum nostris coincidit, et per illa explicatur. Et ita ibi aperte docet nostram sententiam. Quomodo autem non contradicat in quæst. 63, art. 3, jam dictum est cap. 12, præc. lib., et in sequentibus amplius explicabitur.

14. *Solvitur contrarium fundamentum in n. 3.* — Ad fundamentum ergo contrariæ sententiæ dicimus imprimis, meritum non tam proprie dici viam ad terminum, quam causam ejus moralem, et in suo genere, nam via propria dicitur ipsum intrinsecum fieri rei, seu termini, id est, actio vel mutatio, per quam ipsa res, quæ est terminus, fit: meritum au-

tem non ita comparatur ad proprium præmium, sed sunt actiones distinctæ, ut in exemplo, quod affertur de augmento gratiæ, et merito ejus videre licet. Est ergo meritum causa præmii in suo genere. Fatemur tamen esse talem causam, quæ in instanti potest fieri, et esse, et similiter dicemus præmium posse esse tale, ut in instanti dari, ac recipi, et esse possit. Unde etiam addimus, ex parte modi, quo utrumque fit, non repugnare fieri simul, et præmium posse intrinsece incipere in eodem instanti, in quo intrinsece existit, vel incipit meritum, ut probat recte exemplum de augmento gratiæ, et ratio facta, quia utrumque fieri potest in instanti. Unde ex hac parte non magis repugnaret dari Angelis præmium in primo instanti sui meriti, quam in secundo, seu in termino viæ. At vero tametsi aliunde meritum includat conditiones repugnantes præmio, tunc non poterit dari intrinsece præmium, quamdiu intrinsece durat meritum, et ita est in ultimo præmio beatitudinis comparato ad meritum puri viatoris, qui per fidem, et cum libertate peccandi meretur, ut satis declaratum est. Addi etiam potest, quamvis de absoluta potentia possit esse meritum vitæ æternæ simul duratione cum præmio ultimo, ut conjungendo aliam supernaturalem Dei cognitionem abstractivam simul cum visione, vel alio simili modo, nihilominus de potentia ordinaria non fuisse conveniens. Quia melius fuit, ut omnes, qui ad illam beatitudinem tendunt ut viatores, et puræ creaturæ, prius illam sperent, et pro illa laborent, et in ejus inquisitione aliquamdiu perseverent. Sicut Deus in hominibus ordinavit, et in Angelis idem est valde conveniens, et per se credibile, cum aliud revelatum non sit, nec ratione firma nitatur. Quod etiam ex dicendis infra de malis Angelis amplius confirmabitur.

CAPUT II.

UTRUM SANCTI ANGELI IMMEDIATE POST SECUNDUM INSTANS CONSUMMATI MERITI BEATITUDINEM RECEPERINT, AC PROINDE TOTUM EORUM NEGOTIUM TRIBUS INSTANTIBUS COMPREHENSUM FUERIT.

1. *Ratio dubitandi.* — Ratio dubitandi imprimis sumi potest ex illo 1, Petri 1. *In quem desiderant Angeli prospicere.* Nam quod desideratur, nondum habetur, ergo Angeli nondum vident nunc Deum, nec sui meriti præmium receperunt. Et ita ex illis verbis aliquos collegisse, refert Gregorius, lib. 18, Moral.,

cap. 38, alias 28. Deinde arguitur ratione. Primo, quia Angeli consecuti sunt gloriam per Christum, ut probabilior opinio fert: ergo non debuerunt ante Christi animam videre Deum, seu essentialem beatitudinem accipere. Probat consequentia, tum quia non decet membra ante caput gloriam introire; tum, etiam quia ob hanc causam nullus sanctorum hominum, etsi merita sua consummassent, et ab omni culpa, et reatu poenae mundi essent, gloriam non recepit, donec Christus mortuus est. Secundo est specialis difficultas, quia inter instans creationis Angelorum, et instans, in quo gloriam receperunt, necessario debuit intercedere tempus: quia si duo illa instantia extrema sunt indivisibilia secundum coexistentiam ad nostrum tempus, necessario inter illa intercedit tempus, vel qualiacumque cogitentur, semper mora inter media debet esse major, quam prima, ut supra ostensum est. Item in illa mora varietas actionum in Angelis inventa, ut etiam probavimus; ergo non potuit illa mora secunda esse instantanea, neque potest certa aliqua ratione, quanta fuerit, a nobis definiri. Tertio est praecipua difficultas, quia praemium sanctorum Angelorum magnum fuit, et majus, quam in sanctis hominibus regulariter inveniatur; ergo et meritum debuit esse maximum: non videtur autem potuisse in tam brevi duratione tantum meritum consummari.

2. *Prima assertio communis.*—Nihilominus omnes theologi docent, sanctos Angelos intra brevissimam moram suum meritum consummasse, et immediate post consummationem, praemium aeternae, ac supernaturalis beatitudinis accepisse. Quamvis enim inter eos sit varietas in enumerandis instantibus, seu morulis, in quibus haec peracta sunt, ut ex discursu praecedentis libri, et superioris capitis intelligi potest, et statim breviter enarrabimus, nihilominus in duobus conveniunt: unum est, Angelos sanctos immediate post consummatum meritum accepisse praemium videndi clare Deum. Quia nihil erat, quod ex parte ipsorum receptionem praemii impediret, aut retardaret, et ex parte Dei, est hoc ejus magnificentiae ac justitiae maxime consentaneum. Alterum est, viam Angelis ad merendum concessam fuisse brevissimam, quia hoc est maxime consentaneum naturae eorum, et verisimilium est, Deum unicuique naturae providere, etiam in supernaturalibus, modo ipsi accommodato, et cum debita proportione. Quanta vero fuerit haec brevis, sive considerando moram illam secundum propria instantia temporis

angelici, sive per coexistentiam ad nostrum tempus, inventum est, quid vero probabilius conjectari possit, respondeo ad rationes dubitandi dicetur.

3. *Ad locum D. Petri in nu. 1.*—Et imprimis ad verba Petri omissis variis expositionibus, quas ibi moderni referunt, solida, et vera est, quam eodem loco Gregorius tradit, dicens: *Angeli vident, et videre desiderant, et sitiunt intueri, et intuentur, et infra: desiderant sine labore, quia desiderium satietas comitatur, et satietas est sine fastidio, quia ipsa satietas ex desiderio semper accendit.* Et hanc Gregorii expositionem secuti sunt Isidorus, lib. 1, de summ. Bono, cap. 10, sentent. 22. Beda, lib. Variar. quaestionum, quaest. 9, et sic etiam dixit D. Thomas, 1 part., quaest. 58, art. 1, ad 2 et 1, 2, quaest. 67, art. 4, ad 3, illud desiderium excludere fastidium, non rem desideratam. Itaque dicit perpetuum affectum videndi semper, sicut Eccles. 24, divina sapientia dicit: *Qui edunt me, adhuc esuriunt, et qui bibunt me, adhuc sitiunt.*

4. *Prima ratio in eodem n. 1 posita, novo augetur dubio.*—In prima ratione dubium attingitur, utrum Angeli viderint Deum, ante Christi animam, vel etiam ante Christi resurrectionem. Et praeter rationem dubitandi propositam potest augeri dubium ex Gregorio Nazianzeno, Orat. 2, quae est 2, de theologia, in principio, ubi ait, diem resurrectionis Christi salutem mundo fuisse, *tam visibili, quam invisibili*: ubi Nicetas per mundum invisibilem Angelos sanctos intelligit: quibus etiam illo die salutem contigisse declarat. *Quia prius hanc rationem habebant, ut difficulter quidem, et aegre ad malum moveri possent; per Christi vero resurrectionem id consecuti sunt, ut jam ne moveri quidem ad malitiam queant, non natura, sed gratia. Atque ita illis salus esse possit, ipsa status confirmatio, non jam metuentibus, ne in deterius mutantur, atque eam ob causam pereant.* Ex qua doctrina, si vera est, manifeste colligitur, Angelos sanctos ante Christi resurrectionem non fuisse perfecte beatos, nec vidisse Deum. Primum patet, quia sine securitate, et certitudine perseverantiae, non potest esse completa beatitudo, ut Augustinus saepe de eisdem Angelis philosophatur, et supra retulimus, et (ut in materia de beatitudine ostenditur) est evidens, quia sicut cum timore cadendi, et periculi bonum possessum, non potest esse perfectum gaudium, et quies: ita nec consummata charitas cum hujusmodi timore esse potest. Secundum item patet, quia visio Dei ex

sua intrinseca natura facit videntem impecabilem, ut in 1, 2, ostenditur.

5. *Secunda assertio tripartita.*—*Prima pars assertionis probatur de fide.*—Nihilominus dicendum est, Angelos vidisse Deum clare ante diem resurrectionis Christi, vel antequam Christus veniret, imo et antequam primi homines peccarent. Prima hujus assertionis pars de fide est ex verbis ipsius Christi Matth. 18. *Angeli eorum semper vident faciem Patris.* Quod de visione clara, et beatifica Dei Patres intelligunt. Et quamvis Christus Dominus de solis Angelis custodibus pusillorum hominum loquatur, non ideo fuisse putandum est: quia illorum praerogativa singularis sit videre faciem Patris, aut quia in ea re aliquam eminentiam habeant, ut quidam dixerunt: sed potius inde colligendum est, illam excellentiam in altioribus, ac perfectioribus Angelis inveniri, quia est suprema omnium perfectionum sanctorum Angelorum: ergo si inferioribus, quibus cura infantium hominum committitur, illa excellentia competit multo magis superioribus. Item, quia si custodes Angeli vident faciem Dei, non est propter custodiam, sed propter merita: sed haec majora fuerunt in altioribus Angelis; ergo a fortiori ipsi vident faciem Patris. Et hoc significavit Hieronymus, Isai. 1, dicens: *Homo Dei faciem videre non potest, Angeli etiam minorum in Ecclesia semper vident faciem Dei,* ubi ponderanda est illa particula, *etiam minorum*: nam virtute continet nostram argumentationem. Unde cap. 14, illa verba universaliter intelligit de Angelis, *qui humano praesunt generi.* Et praeterea ut Christus satis commendaverit, vel etiam exaggeraverit, quanti Deus faciat pusillos infantes, non est necesse, ut illis speciale sit videre faciem Dei, sed satis superque est, quod sint videntes Dei faciem, et quod in hoc cum supremis Angelis Deo assistentibus conveniant. Denique ex hoc loco evidenter convincitur, ante Christi resurrectionem datum esse Angelis praemium visionis beatificae, ergo signum est non fuisse expectatam Christi resurrectionem, aut mortem ad conferendum Angelis praemium essentialis gloriae; ergo idem sentiendum est de omnibus Angelis, qui in gratia perseverarunt, cum de omnibus sit eadem ratio.

6. *Cuidam objectioni satisficit probando secundam partem assertionis.*—At dicit aliquis, saltem ex hoc loco non probari, Angelos vidisse Deum prius, quam Deus fieret homo, et homo Deus videre faciem Dei inciperet, quia

Christus de praesenti dixit, *vident.* Respondeo (alteram partem assertionis probando) licet in Christi verbis expresse non contineatur, Angelos antea vidisse, ex illis sufficienter colligi. Primo, quia si ante Christi Incarnationem janua videndi Deum tam Angelis sanctis, quam hominibus justis clausa fuisset, sicut hominibus usque ad Christi mortem aperta non fuit, ita neque Angelis aperta fuisset: vel si jam Angeli ante mortem Christi, id est, ante consummatam redemptionem ad gloriam admissi sunt, etiam ante incarnationem, et ante inchoatam redemptionem admitti debuerunt, quia ad suam gloriam non magis indigerunt inchoata redemptione, quam consummata. Secundo possumus aliter ex verbis Christi argumentari, quia quod Angeli sint custodes hominum magnorum, et pusillorum, non fuit novum beneficium post Christi adventum hominibus collatum, sed a principio generis humani datum est, ut in discursu hujus libri dicemus, ergo similiter illa peculiaris tanti beneficii commendatio facta a Christo sumpta est eo, quod Angeli nostri custodes Deum vident, non fuit ab ipso proposita, ut nova excellentia post suum adventum data custodibus Angelis, sed ut ad eorum statum, et perpetuam dignitatem pertinens.

7. Tertio denique addo, etiam ex aliis locis veteris Testamenti id posse colligi. Nam licet in eis expresse non dicatur, Angelos vidisse Deum: aliis modis satis significatur fuisse ante Christi adventum in gloria, et beatitudine apud Deum, ut Dan. 7. *Millia millium ministrabant ei, et decies centena millium assistebant ei.* Et Tob. 12, ait Angelus: *Ego sum Raphael Angelus, unus ex septem, qui astamus ante Dominum. Astare enim, vel assistere ante Deum, idem est, quod illum perpetuo videre, et laudare: per antonomasiam autem, quibusdam excellentioribus Angelis tribuitur, quia ad ministeria exteriora non mittuntur, ut docet Gregorius, libr. 17, Moral., cap. 9, quamvis generalius omnes dicantur assistere, quia licet mittantur, a divina visione non recedunt, ut *ibidem* dicit Gregorius, et latius lib. 2, Moral., cap. 2, et Bernardus, serm. 5, in dedicatione Ecclesiae.*

8. *Probatur tertia pars assertionis.*—Denique tertia pars de mundi initio probatur a contrario, quia mali Angeli statim post lapsum in ipso mundi initio damnati sunt, sed non citius illis est poena retributa, quam sanctis Angelis praemium: ergo etiam sancti Angeli habuerunt coronam a principio mundi, statim post victo-

riam. Consequentia clara est, et minor etiam videtur certa ex perfectione divinæ justitiæ, ac providentiæ sapientissimæ, adjuncta bonitate Dei, quæ pronior est ad benefaciendum, et miserendum, quam ad vindictam. Major autem, vel ex eo colligitur, quod quando dæmon homines primos tentavit, jam erat reprobus, et damnatus, ut infra videbimus, ergo etiam tunc jam sancti Angeli erant plene beati. Et ita plane docent Patres supra citati, cap. 2 et 3 libri præcedentis, et præsertim Augustinus, lib. 1, Genes. ad litt., cap. 17, et sequentibus, et lib. 2, cap. 8, et lib. 4, cap. 24, et lib. 11, de Civitate, cap. 13, et 14, et 29, et lib. 12, cap. 6.

9. *Satisfit Nazianzeno adducto n. 4.—Solvitur jam prima ratio in n. 1.* — Ad verba ergo Nazianzeni respondeo, non esse intelligenda illo modo, quo a Niceta in citatis verbis exponuntur, quia ex illo sensu unus ex duobus erroribus sequitur, scilicet, vel Angelos sanctos non vidisse Deum ante Christi resurrectionem, aut mortem: qui jam improbatum est. Vel videndo Deum potuisse peccare, et uterque jam improbatum est, et ideo neque Nicetas ipse in illa expositione persistit, sed alias adhibet, scilicet, quod resurrectio Christi Angelorum etiam salus fuerit, non quia tunc gloriam receperint, sed quia tunc ruinæ Angelorum lapsorum impleri coeptæ sunt, vel quia etiam Angelis sanctis de consummata hominum salute magna gloria accidentaliter accessit: vel quia gloriam, quam Angeli sancti jam habebant, per Christum receperant, et ideo resurgenti Christo simul cum salute hominum tribuitur. Addo etiam dici posse, per *mundum invisibilem* intelligi posse animas sanctorum Patrum, qui in sinu Abrahamæ detinebantur. Ad rationem vero in principio factam negatur consequentia, quia licet Christus fuerit salvator, et glorificator Angelorum, nihilominus non fuit eorum redemptor, et ideo non debuit eorum præmium differri, quia non meruerant exclusionem a regno per aliquod peccatum, pro quo nondum plene satisfactum fuisset, sicut hominibus contigit. Neque per Christum detrimentum illud carendi tanto tempore suo præmio, pati debuerunt, neque id ad honorem Christi pertinebat. Videantur dicta in tom. 1, 3 part., disput. 41, sect. 1. Ad 2 et 3 rationem in eodem num. 1, in sequentibus capitibus, satisfacimus.

CAPUT III.

UTRUM ANGELI SANCTI IN TERTIO POST SUAM CREATIONEM INSTANTI BEATITUDINEM ACCEPERINT.

1. Hoc dubium petitur in secunda ratione dubitandi posita in præcedenti capite, ejusque resolutio, quasi per partes in discursu libri quinti, simul cum dictis capite præcedenti continetur. Sed ut clarius nostra sententia intelligatur, alias breviter recensebimus, quæ cum doctrina data non subsistunt: et inde nostram concludemus, magisque explicabimus.

2. *Prima sententia unum solum instans in negotio Angelorum agnoscens.—Prædicta sententia exploditur.* — Prima ergo sententia esse potest in unico indivisibili instanti totum negotium sanctorum Angelorum fuisse per actum, quia in primo instanti creationis sanctificati sunt, et beatitudinem ultimam acceperunt, vel sine merito, vel cum merito, non tempore, sed natura antecedente: vel certe nullo modo antecedente, sed subsequente, et præviso. Verumtamen nullum invenio auctorem, qui hanc sententiam sub his terminis docuerit, quia omnes negant Angelos fuisse beatos in primo instanti creationis præter unum Ludovicum Vivem, qui licet id asserat in scholio ad Augustinum, l. 11, de Civ., c. 9, non tamen explicat, an in illo instanti fuerint etiam viatores, vel an fuerint postea aliquando in statu merendi, licet viderent Deum. Illam ergo sententiam tanquam omnino falsam, et improbabilem omittere. Nam, quod sine merito receperint, vel ex merito ejusdem durationis cum prioritate naturæ, ita probatum jam est: contra merita vero subsequenda, et prævisa, in capite sequenti disputabimus. In alio vero sensu posset hæc sententia intelligi de unico instanti non existentia (ut sic dicam) seu status merendi. Et in hoc sensu multi theologi restringunt viam sanctorum Angelorum ad unicum instans, in quo primum justificati sunt, meruerunt, et beatificati sunt, licet fateantur illud non fuisse primum instans existentia Angelorum, sed secundum. Et ita in alio sensu duo instantia in negotio Angelorum admittunt, unum creationis, aliud sanctificationis consummatæ per gloriam, et in illis solis totum negotium Angelorum consummatum fuisse dicunt. Ita sensit olim D. Thomas, quodlib. 9, art. 8, et in 2, distinct. 5, quæst. 2, art. 2, tenent Bonaventura, Ægidius, Richardus, Argentina et Marsilius 2, quæst. 3, art. 2, Albertus, in

Summ., 2 part., tract. 4, art. 19, Maironius, in 3, distinct. 17, quæst. 1. Hæc vero sententia quoad distinctionem instantium creationis, et primæ sanctificationis satis improbatum fuit supra.

3. *Secunda sententia duo quo instantia statuens expenditur.* — Quoad alteram vero partem coincidit illa opinio cum alia, quam secundo loco ponimus, quæ viam, et terminum Angelorum in duobus instantibus concludunt. Hanc tenent Cajetanus et Ferrariensis, sed diverso modo, nam Cajetanus putat utrumque fuisse instans viæ et meriti. Alter vero, et aliter, nam primus fuit solius viæ, secundus vero fuit viæ, et termini, ac proinde secundum viæ, et primum termini. Quæ opinio quoad hanc secundam partem cum præcedenti convenit, ut in capite præcedenti dixi, ubi rejecta est. At vero Ferrariensis solum verum instans viæ ac meriti, aliudque termini admittit. Sed ista sententia improbatum est, quia negat meritum in sanctis Angelis pro illo instanti secundo, in quo peccare potuerunt. Alii vero, qui tale meritum concedunt, et negant distinctionem illorum instantium in bonis Angelis, cum eam in malis admittant, et ita in re fateantur tantum durasse illud primum instans honorum Angelorum, sicut duo instantia malorum. Isti (inquam) auctores magis in modo loquendi, quam in re a nobis differunt. Quanquam de re potest esse controversia, an ille actus amoris quem Angeli in sua creatione habuerunt, immutatus manserit in tota illa mora, quam mali Angeli peccando consumpserunt. Nobis autem videtur imprimis ex parte intellectus factam esse magnam mutationem in mentibus sanctorum Angelorum, quæ sufficit ad mutationem instantium, quæ magis in intellectu consideranda sunt, quia intellectus est regula voluntatis. Deinde etiam in ipso amore Dei verisimilius esse credimus factam esse sufficientem mutationem, vel in actu ipso individuo, quia circa Deum alio modo, et secundum alium respectum versatur, vel in intentione, et fervore actus, vel in deliberatione, ut supra explicatum est.

4. *Tertia sententia quatuor instantia assiggnans impugnatur.* — Est ergo tertia sententia, quæ in alio extremo has moras multiplicat, dicens a creatione sanctorum Angelorum, usque ad beatitudinem eorum fuisse quatuor instantia. Primum creationis puræ naturæ, secundum primæ sanctificationis ejusdem naturæ, tertium proprii meriti, perseverantiæ, et augmenti gratiæ, quartum glorificationis. Hunc

modum refert Scotus 2, distinct. 5, quæst. 1, § *Ad primam questionem*, quem non omnino rejicit, et revera esset probabilis, si Angeli fuissent creati sine gratia in pura natura, sed quia illud fundamentum falsum est, ideo frustra duo illa prima instantia distinguuntur. Et præterea deficit ille modus, prout illum Scotus refert, quia secundum instans, seu primum sanctificationis ponit sine ullo merito, quod supra improbatum est. Alio item modo refert ibi Scotus, esse multiplicata illa quatuor instantia, ponendo primum creationis solius naturæ, sine nulla bona, vel mala operatione, secundum bonæ operationis moralis intra ordinem naturæ, tertium sanctificationis, ac meriti, et quartum glorificationis. De qua sententia nihil dicit, verumtamen illa auget falsitatem præcedentis sententiæ, quia duo distinguit instantia ante primam Angelorum sanctificationem, quod est improbabile, et superfluum, cur enim non potuerint in primo instanti bene moraliter operari, etiamsi in gratia creati non fuissent? vel certe, licet in instanti creationis nullum actum naturalem, vel supernaturalem habuerint, in secundo instanti utrumque simul habere possent. Et præterea juxta illam divisionem instantium boni Angeli nunquam habuissent meritum augmenti gratiæ, nec perseverantiam in illa pro statu viæ, neque mali habuissent gratiam aliquando: quæ omnia improbatum sunt. Unde potius illo modo essent quinque instantia distinguenda, duo puræ naturæ absque gratia, et duo primæ, et secundæ sanctificationis sanctorum Angelorum, seu initii, et perseverantiæ in sanctitate, ultimum glorificationis: sed duo prima jam satis explosa sunt.

5. *Quarta et vera sententia tres astruens morulas.* — Quarta ergo sententia est, Angelorum sanctorum viam, usque ad terminum ejus inclusive, tribus instantibus, seu morulis fuisse peractam. Prima fuit creationis, et sanctificationis, cum dispositione ad illam, et consequenter cum merito de condigno gloriæ: secunda fuit perseverantiæ in gratia, cum merito de condigno gratiæ, et gloriæ, tertium receptionis gloriæ. Et hæc sententia vera est, quæ per partes sumitur ex D. Thoma, dicta q. 62 et 63, quatenus ponit in sanctis Angelis meritum in primo instanti creationis sine potestate peccandi, et meritum aliud cum potestate peccandi, quia mali peccabant, et præmium post meritum, et non simul cum illo. Tenet etiam Capreolus, in 2, dist. 4, q. 1, concl. 4 et 5, et ad argumenta contra illam. Et Scotus, et Ga-